

UNIFORME CIVILE ÎN ROMÂNIA EPOCII MODERNE

dr. Adrian-Silvan Ionescu

Urmând sistemul occidental, și la noi în țară demnitarilor și funcționarii din sistemul administrativ și judiciar au purtat uniforme. În perioada regulamentară au fost introduse primele ținute de acest fel care fuseseră proiectate, în Moldova, la 1835, de căpitanul Sungurov. Necesitatea adoptării acestor ținute era argumentată în preambulul Ofisului Domnesc prin care Mihail Sturdza însărcina Sfatul Ocârmuitor să dispună proiectul respectiv: „Îndatoririle și regula slujbei cerând a se statornici uniformă pentru toți amployații, punem înaintea Sfatului să facă o generalnică închipuire, întru aceasta, atât pentru partea Administrativă cât și Giudecătorească, cu amănuntul arătare a feliului deosebirei uniformelor, după postul și gradul amployatului.(...) Uniforma îndeobște este o îmbrăcăminte deosebitoare a fețelor care sau sunt întrebuințate pentru obștesc folos, sau că pentru niscaiva slujbe, ori învrednicire de la Domnul Stăpânitoriu și de la Patrie au drit de a purta acest semn de merit. Ea se împarte în uniforma posturilor de slujba statului, precum partea Administrativă, giudecătorească, medicală, scholastică și consistorială, și în aceea națională pentru boierimea țarei.(...)”¹ Fondul general era din postav civit iar distincția se făcea prin culoarea gulerelor și mașetelor și prin broderiile cu fir, care erau argintii pentru sistemul judiciar și aurii pentru cel administrativ. Astfel, roșul era nuanța specifică pentru Departamentul Dinlăuntru (Ministerul de Interne), verdele pentru Departamentul Visteriei (Ministerul de Finanțe), negrul pentru partea Giudecătorească (Ministerul Justiției), violetul pentru „corpusul doftorilor statului”, brodat cu un șarpe între frunze de palmier și tot violetul pentru „corpusul academic” (corpul profesoral) dar cu broderii cu ramuri de palmier. Pantalonii erau civiți sau albi. În 1839, la ei se adaugă lampas de fir. Pe cap se purta bicorn cu gansă și cocardă de fir iar la brâu spadă. Aceasta era uniforma de paradă care se îmbrăca la ceremonii, la audiențe și de sărbători. În ținuta zilnică, de servicii se lua „vițe-uniforma” care putea fi ori identică aceleia de gală dar fără broderii ori un frac albastru ce avea doar gulerul de culoare distinctivă. Deosebirea dintre diversele cinuri se făcea în funcție de numărul nasturilor, mai mulți la cadrele de conducere și mai puțini la funcționarii mlaunți. În această ținută capul se acoperea cu o șapcă și nu se lua spada. Angajații poliției aveau surtus de forma celui ostășesc și șapcă cu bandă din postav roșu; ei nu aveau dreptul la frac.

Cu mici modificări, aceste uniforme s-au menținut timp de 20 de ani. În 1853, pentru a accentua importanța funcției de director al poliției din Iași, acestuia i se acordă dreptul de a purta bicorn cu pene în colorul național”². Prin pompa cu care se înconjurau, toți acești funcționari civili încercau să-i imite pe confracții lor ruși, cinovnicii atât de savuros ridiculizați de Nikolai Gogol în scrierile sale. Și, la fel ca unele dintre personajele marelui prozator și dramaturg rus, existau și la noi diverși impostori care, profitând de

¹ Despre uniformele civile și purtarea lor, în *Manualul administrativ al Prințipatului Moldovei*, Iași, 1855, p. 571–572

² *Ibidem*, p.... 579

cinstea care se dădea uniformeii, își însușeau drepturi ce nu li se cuveneau. Prin Ofisul Domnesc din 27 mai 1841 se punea în vedere Departamentului Trebilor Dinlăuntru să oprească abuzurile unor asemenea nelegiuți; „Au ajuns la știința Domniei Noastre că mulți și feliuri de vagabonzi ce s-ar fi purtând în oraș sau pe afară, cutează a purta sămnele uniformeii Statului civil, și sub masca acelora punându-se pe sine amplotiați ai Ocârmuirei, fac feliurite necuviințe, cu care aduc și publicului neliniște și ocârmuirei nemulțumire; spre depărtarea dar a unei urmări neplăcute și spre a se pute cunoaște adevăratul cinovnic ce ar fi slujind în statul ocârmuirei, Noi găsim de cuviință a porunci Departamentului (...) ca tuturor adevăraților amplotiați atârmați de el, să le sloboază bileteri arătătoare fiziognomieii amplotiatului, locul locuinței și a îndatorierei ce poartă (...)”³. Și în Țara Românească fuseseră instituite uniforme specifice de poliție administrativă și de poliție judiciară după modelul propus de însuși Prezidentul Plenipotent, generalul conte Pavel Kiseleff, în 1832, și care semănau foarte mult cu acelea ale Miliției Pământești, creând astfel animozități între ofițerii oștirii și cei ai poliției⁴. Dorobanții acestor formațiuni de pază și ordine aveau uniforme compuse din mondir-frac, cu coadă scurtă, din postav civit, închis la un rând de nouă nasturi, pantaloni gri cu paspoal în culoare distinctivă și ceacou din pielicele de miel negru ce avea în față acvila cruciată, stema principatului, din metal alb surmontând un scut pe care era scris, după caz, „Poliția administrativă” sau „Poliția judecătorească”. Nuanțele care diferențiau cele două instituții erau roșul la cea dintâi și albastru deschis la cea de-a doua, din care erau confecționate gulerule și manșetele. Paspoalele în alte culori desemnau diversele servicii din cadrul fiecăreia. Astfel, Vornicia Dinlăuntru avea verde, Visteria avea albastru, Agia avea roșu, Vornicia Închisorilor avea galben, Isprăvnicia avea maro, în administrație; în justiție, Logofeția Dreptății avea paspoale roșii, Înaltul Divan le avea albe, Divanul de Comerț albastre, Divanul Civil verzi și Divanul Provizoriu galbene. În 1834 sunt reglementate noi uniforme, mai elegante, pentru funcționarii Agiei. Vel Aga (șeful poliției) purta redingotă civit cu paspoale roșii, broderii dreptunghiulare de fir argintiu la guler și manșete iar pe umeri epoleți de polcovnic din miliție, dar din metal alb. Pe cap lua bicorn cu penaj negru iar la sold spadă. Comisarii de poliție care răspundeau de sectoarele Capitalei – atunci desemnate prin culori (vâpselle) – purtau tot redingotă cu epoleți fără franjuri, de ofițer inferior, dar gulerul și manșetele erau în tonul „vâpselii” pe care o conduceau: roșu, verde, galben, albastru sau negru; pe cap aveau bicorn fără penaj. În 1844, redingota este înlocuită cu mondir-frac peste care, în zilele de sărbătoare, se încingea, la brâu, o eșarfă tricoloră. *Tostul* (șeful dorobanților), îmbrăca mondir-frac cu paspoale roșii și epoleți fără franjuri, de ofițer inferior, pantaloni gri și ceacou cu flamă de postav roșu, ale cărui garnituri metalice erau argintii, la fel ca broderiile de la manșete și guler. Prin noua reglementare uniformologică din 1850 a domnitorului Barbu Știrbei, poliția fiind militarizată, primește o ținută de inspirație națională, confecționată din materiale autohtone, produse în gospodăria țărănească, tunică și pantaloni de postav gros, civit, guler, manșete, epoleți și paspoale roșii, căciulă de model caucazian, cu o calotă de postav roșu și o bordură din blană neagră.

La câteva luni după suirea pe tronul Principatelor Unite a prințului Alexandru Ioan I, în august 1859, acesta interzice portul uniformelor militare de către funcționarii

³ *Ibidem*, p. 577

⁴ Horia Vladimir Șerbănescu – *Dorobanții de poliție – primele formațiuni de pază și ordine ale orașului București*, „București – Materiale de Istoric și Muzecografic” XI/1992, p. 204, 206

administrativi în caz că aceștia nu erau chiar militari de carieră și dispune conceperea unui nou proiect de uniforme civile⁵. Pentru că, în primăvara anului următor, încă nu fusese elaborat acel proiect, Ion Ghica, ministrul de interne, solicita domnitorului să permită prefectului de poliție al Capitalei să poarte o eșarfă tricoloră în jurul mijlocului, ca însemn al demnității mele⁶. Cererea este aprobată iar pe 25 iunie 1860 le sunt conferite eșarfe tricolore tuturor funcționarilor polițienești. Diferențierile dintre ranguri se făceau după culoarea și materialul ciucurilor: prefectul avea ciucuri de fir auriu, subprefectul îi avea de fir argintiu, comisarii de „vâpsele” (sectoare) aveau ciucuri din fir argintiu amestecați cu fire de mătase albă iar subcomisarii doar din mătase albă; epistații nu aveau eșarfe ci o brasardă tricoloră pe mâneca dreaptă pe care se prindea stema țării din metal. Eșarfele erau purtate precum o lentă de decorație, de la umărul drept spre șoldul stâng; în ținută de gală se puneau peste haină iar în zilele obișnuite pe sub îmbrăcăminte⁷.

Mare iubitor de fast, domnitorul nu se putea mulțumi cu aceste eșarfe pentru reprezentanții forței executive și apărătorii ordinii așa că, la scurt timp, pe 19 august 1860, decretează uniforme pentru toți funcționarii civili, de la miniștri la ultimii epistați. Cu mici excepții, ținuta de gală – numită „uniforma mare” – era compusă din frac, vestă de cașmir alb, pantaloni albi, bicorn și spadă. Cei nouă nasturi de pe pieptul fracului erau decorați cu stema țării doar pentru miniștri, directorii din ministere, șefii diviziilor și pentru prefectul poliției Capitalei toți ceilalți avându-i simpli. Gulerul și manșetele erau din catifea de culoare diferită pentru fiecare minister în parte: roșu pentru Interne, albastru pentru Finanțe, verde pentru Externe, negru pentru Justiție, galben pentru Culte și Instrucțiune Publică, vișiniu pentru Lucrări Publice (atunci când avea să se înființeze) și albastru închis pentru Controlul de Stat. Pe aceste fonduri surveneau broderiile cu fir auriu sau argintiu, după caz. Evident, miniștri aveau broderii mai abundente, pe lângă acestea, pe pieptul fracului, la buzunare și la spate, între nasturii de la talie și pe margini două ghirlande împletite de ramuri de stejar și de măsline. Gansa de catifea a bicornului era brodată în același fel iar pe margine avea pene albe de struț. Pantalonii aveau lampas de fir auriu. În mică ținută fracul avea broderii doar la guler și la manșete iar pantalonii erau de postav civit; pe cap se lua același bicorn cu pene. Directorii de ministere aveau broderiile cu fir de argint și bicornul cu pene negre iar șefii de divizii broderii argintii dar pe mai mică suprafață și într-un joc de mat-lucios în vreme ce bicornul lor nu avea pene ci doar un galon de mătase pe margine și pantalonii civiliți cu vîpușcă argintie. Prefecții și subprefecții județelor aveau uniforme asemănătoare cu șefii diviziilor dar cu nasturi fără stema țării stanțată pe ei iar ca semn distinctiv purtau la brâu o eșarfă tricoloră cu ciucuri de argint cei dintâi și de mătase cei din urmă. Prefectul poliției Capitalei avea uniformă de mare ținută identică aceleia a directorilor din ministere la care se adăuga eșarfă tricoloră cu ciucuri aurii. În mică ținută îmbrăca o redingotă la două rânduri, paspoalată cu roșu la guler și la manșete, pantaloni gri cu lampas roșu iar

⁵ ANIC, Ministerul Afacerilor Interne, diviziunea administrativă, dosar 70/1859, fila 3 – „(...) Art. I. Șeful Poliției Capitalei cu ajutorul săi și unii din administratorii de districte ce după osebite puncte la cale din trecut se găsesc putând uniforme militare, vor înceta d'a le mai purta în viitor precum și orice însemne militare, dacă nu vor fi însuși militari.

Art. II. Ministrul Nostri Secretar de Stat la Departamentul din Întru ne va supune osebite proiect pentru uniformele ampoliaților Administrativi(...)”

⁶ ANIC, Ministerul Afacerilor Interne, diviziunea administrativă, dosar 137/1860, fila 2

⁷ *Ibidem*, fila 7

pe cap lua un chipiu. Comisarii și subcomisarii de poliție aveau gulerul și manșetele în culoarea „văpselei” de care aparțineau la fel ca și lampasul sau vipușca pantalonilor civili. Bicornul era simplu, fără galon pe margine și cu gansa din mătase; la brâu își înodau eșarfa specifică, reglementată mai înainte. Și epistații aveau eșarfă legată peste redingota cu nasturi de metal alb, fără marcă, paspoalată în culoarea „văpselei”; bicornul lor avea gansa de lână⁸.

În noiembrie 1860, Gheorghe Costa-Foru, ministrul Trebilor din întru, cere pentru prefectul Capitalei o mică ținută care „să se compue într-un mod mai simplu și mai apropiat de adevărata întrebuintare jurnalieră” și propune anumite modificări și completări. Astfel, la redingotă, pe umeri urmau să fie prinși contra-epoleți de fir argintiu iar pe gulerul roșu să fie brodată o frunză de stejar; pantalonul gri era păstrat pentru „uniforma de noapte” iar pentru zi era unul civil, ambele lampasuri roșii. Tot noaptea se îmbrăca o ulancă exact ca a cavaleriei, cu paspoale roșii, și manșete de pluș negru și aceiași ține-epoleți pe umeri iar mantaua civil avea guler roșu și o glugă căptușită tot cu roșu. Pe banda roșie a chipiului era cusut un galon argintiu iar în față avea prinsă stema Principatelor Unite înconjurată de o ghirlandă de frunze de stejar⁹. Propunerea este aprobată și noile efecte intră în uz curent. Pentru eficiența ei, această ținută este adoptată, identic, și pentru directorul general al închisorilor¹⁰. La Prefectură funcționa un Birou al Servitorilor, Fiacărelor (birjelor, n.A.S.I.) și Damelor Publice ai cărui funcționari se confruntau zilnic cu elemente din categoriile cele mai decăzute ale societății – oameni de serviciu, birjari și prostituate – și, pentru a se impune în fața acestora era necesară o uniformă specială pentru introducerea căreia prefectul Capitalei aducea argumente irefutabile în august 1861: „(...) Luând în băgare de seamă obstacolele ce nântâmpină acei Funcționari, fiind nu numai Administrativi dar și executivi, la revizia ce fac în toate zilele fiecare prin Coloarea (sectorul, n.A.S.I.) sa, acei Funcționari întâmpină din partea mai multor Servitori și Servitoare, ce se găsesc doșiți de pe la Stăpânii lor, poate chiar și lucruri și bani furați, care în toate zilele se găsesc câte unu ascuns, și vrând a-i ridica se opun cu totul, ba încă pot întâmpina și alte neorânduiri din partea acelor Individe rău nărvite, rămâind totdeauna acei Funcționari maltratați din partea acestor trei categorii de Individe (...) a chibzuit Sub Scrisul că zișii Funcționari este de neapărată trebuință a purta o uniformă simplă”¹¹. Aceasta era formată dintr-o tunică civilă, la două rânduri, pe al cărei guler erau brodate ramuri cu cinci frunze pentru șeful acelui birou și cu trei frunze pentru comisarii celor cinci „văpsele” ale Capitalei. Șeful avea dublu lampas roșu la pantalonii de postav civil iar comisarii lampasuri în nuanța caracteristică „văpselii” căreia aparțineau. Chipiul era ca acela al poliției.

Deși aveau uniforme destul de frumoase, totuși, polițiștii tânjeau după splendoarea militară. De aceea, nu erau rare cazurile când se găteau cu efecte și însemne ostășești la care nu aveau dreptul. Aceasta îi exaspera pe ofițerii de carieră care se plângeau ministrului de resort, așa cum s-a întâmplat adesea. De două ori în luna august 1861, colonelul Iancu Ghica, ministrul de război, i-a semnalat colegului său de la Interne că „mai mulți Comisari și Sub-Comisari de Colori precum și tiști du pe la Ministere au uniforme și chipiuri de tot ostășești, cu cocarde și dragoane de fir”, rugându-l să dispună

⁸ „Monitorul Oficial” no. 202/23 August 1860

⁹ ANIC, Ministerul Afacerilor Interne, divisiunea administrativă, dosar 137/1860, filele 12, 14

¹⁰ *Ibidem*, fila 35

¹¹ *Ibidem*, fila 47

„a nu se mai purta de ampoliații civili semne militare ce fac confuzie în regulile ce se păstrează în armată și atribuțiilor comendurii”¹². La scurt interval, colonelul Ghica revine cu un nou protest: „S-a băgat de seamă că Tiștii Dorobanților de la Poliția Capitalei poartă epolete cu franjuri (...) Asemenea, s-a văzut că atât comisarii, sub-comisarii, epistații și alți funcționari țivili Polițienesci poartă trese de fir la chipiuri. (...)”¹³ Ministrul de Interne își asigură colegul de cabinet că va interveni pentru eliminarea acestor abuzuri dar amintește că, prin regulament, în poliție au fost introduse uniforme asemănătoare celor ostășești¹⁴. Cu toate reclamațiile și intervențiile, aceste excese de eleganță și fatuitate marțială nu au putut fi oprite. În multe alte împrejurări, miniștri de Război au făcut asemenea obiecții celor de Interne: în martie 1863, generalul Ioan Em. Florescu reclama același port al treselor militare la chipie de către funcționarii de la Interne precum și arborarea ulancei cu furajeră de fir de către un revizor al aceleiași minister¹⁵, iar în februarie 1865, generalul Savel Manu atrăgea atenția că subprefecții districtului Fălticeni îmbracă uniforme de maiori de artilerie iar la chipie își pun trese de maiori sau căpitani¹⁶. La somația de a da o explicație în acest sens, prefectul de Suceava replică, foarte argumentat, că în lipsa unui regulament ferm, polițiștii poartă uniforma general acceptată în toate județele, spre a se deosebi de sergenții de oraș: „La oficia (adresa, n.A.S.I.) Domnii voastre No. 3708 am onoare a vă refera că uniforma Sub-Prefecților de aici este: pantaloni cu două lampase, o tunică cu pluș negru, două rânduri de bumbi marcați, la mânici cu un galon lat, o tresă și un furajier de fir alb, sabie și portopei militar cu dragon la mănunchi. Aceasta e uniforma de toate zilele și care este făcută după aceea a desființatului post de Vice-Agă din Iassy, post care întru nimic nu s-a crezut superior unui Sub-Prefect. Tot acest model de uniforme s-au văzut admis în cea mai mare parte a României, și se socotea a fi o chestie de conveniență că nu numai Sub-Prefecților din acest Județ să le fie recunoscut din drept mai puțin decât celorlalți, cu atât mai mult că D-lor, dacă și-au făcut uniformă apoi au fost forțați de sub-scrisul și numai că în lipsa unui regulament special, zic odată, m-am socotit dator a nu le impune ace uniformă prescrisă în Manual la pagina 577, tom I, decretată la 1835, și care astăzi, prin preschimbarea uniformelor, a devenit ca costumul lor să se poarte de serjenții de vil (de oraș, n.A.S.I.), cu diferența însă că lor, adică serjenților, le este permis a purta chipiuri și marcă (stemă, n.A.S.I.), ceea ce Sub-Prefecților nu le-a fost permis acest drept de menționata lege.(...)”¹⁷

Pentru ca toate aceste situații conflictuale să înceteze, în luna octombrie 1868, au fost desființate toate uniforme funcționarilor administrativi, de orice rang, urmând ca prefecții de județe și cei de poliție, sub-prefecții și comisarii să poarte doar eșarfa tricoloră, peste hainele civile, atunci când se aflau în exercițiul funcțiunii; o ținută foarte simplă, fără broderii și lampasuri iar chipiul fără trese, era păstrată pentru sub-comisarii de poliție, care aveau contacte directe cu populația și trebuiau să fie recunoscuți și respectați în mulțime. În referatul către consiliul de miniștri în care se propunea scoaterea din uz a acestor uniforme civile se preciza atât desuetudinea lor cât și felul incorect în

¹² *Ibidem*, fila 43

¹³ *Ibidem*, fila 49

¹⁴ *Ibidem*, fila 50

¹⁵ *Ibidem*, dosar 110/1863, fila 1

¹⁶ *Ibidem*, fila 6

¹⁷ *Ibidem*, fila 8

care fuseseră purtate: „Prin ordonanțele domnești cu No. 404 și 560 din 1860 s-au decretat uniforme în ținută mare și mică pentru miniștri, directori, șefi de divizii, prefecți de județe, sub-prefecți, prefectul poliției Capitalei, comisarii și sub-comisarii polițienești și polițaii de județe.

Această dispozițiune a fost așa de puțin gustată de unii dintre funcționarii noștri încât nu s-a pus în aplicare decât de câțiva agenți polițienești și unii sub-prefecți, chiar din aceia care poartă uniforme, sau *mai mult niște uniforme de fantasmă decât regulamentare*. Domnilor miniștri, atât pentru motivul că măsura de uniformare a funcționarilor administrativi adoptată în 1860 este căzută de sineși în desuetudine cât și pentru că *autoritatea în guvernământul constituțional în secolul de astăzi nu mai are nevoie de semnele guvernelor autocratice spre a fi respectată*, vin a vă propune cu onoare să binevoiți a încuviința desființarea uniformelor la funcționarii administrativi de orice treaptă.(...)”¹⁸

Totuși, la finele anului 1869, este reintrodusă uniforma pentru toate cadrele polițienești. Se observase, probabil, că aceasta impunea foarte mult în fața oamenilor simpli și astfel, anumite scandaluri și busculade între mahalagii sau meseriașii cu chef se puteau preîntâmpina prin prezența unui agent uniformat. Au fost păstrate două ținute, la fel ca înainte, dar mult simplificate. Culoarea distinctivă la guler și manșete a rămas roșie iar pe acest fond se suprapuneau broderiile cu fir argintiu, mai complicate sau mai simple, în funcție de rang. În mare ținută se purta tunică la un rând de nasturi; în mică ținută ea era la două rânduri. Pentru gală doar prefecții de poliție din București și Iași aveau bicorn cu penaj tricolor în rest, toți subalternii lor aveau chipiu cu bandă roșie cu broderie sau doar cu un galon argintiu prin mijloc, și pampon în față (care în mică ținută era scos). Eșarfa tricoloră rămâne în vigoare pentru toate funcțiile exceptându-i pe comisarii și subcomisarii din orașele mici¹⁹. Pentru situațiile în care, funcționarii de poliție umblau în haine civile, în 1871, se legiferează semnele de identificare sub forma unor plăcuțe metalice pe care era scris, în partea de sus, „Poliția Capitalei” iar jos funcția posesorului; în mijloc era stema țării, în relief. Aceste plăcuțe se țineau pe sub haină, prinse cu un cordon, și erau arătate numai în cazuri de forță majoră, când trebuiau să se identifice și să ceară ajutorul agenților în uniformă²⁰.

Printr-o adresă către Ministrul de Interne, prefectul județului Dolj cere lămuriri, în 1872 în privința uniformei pe care ar fi trebuit să o poarte directorul poliției din Craiova căci, prin regulamentul din 1869, această funcție fusese omisă dintre cele specificate ca având dreptul la o anume ținută. Lascăr Catargiu răspunde că poate folosi modelul de uniformă al comisarilor²¹.

Chiar și după modificările din 1869 au existat diverși angajați care nu respectau regulamentul și purtau ceea ce li se părea că le stă mai bine și le dă un aer mai

¹⁸ *Înalt Decret nr. 1684/24 Octombrie 1868*, „Monitorul Oficial al României” no. 242/26 Octombrie 1868, p. 2105

¹⁹ *Înalt Decret nr. 1623/17 Noiembrie 1869*, „Monitorul Oficial al României” no. 259/25 Noiembrie/7 Decembrie 1869, p. 1153

²⁰ *Înalt Decret nr. 2153/30 Noiembrie 1871*, „Monitorul Oficial al României” no. 269/3/15 Decembrie 1871, p. 1

²¹ *Regulament pentru stabilirea uniformei ofițerilor de poliție*, în C. Hamangiu – *Codul General al României, Legi uzuale (1900–1907)*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1907, vol. III, p. 3656–3660

impunător în fața concetățenilor: în august 1872, comandantul garnizoanei Câmpulung reclama șefului săi ierarhic faptul că „toți funcționarii polițienești și telegrafiștii din acel oraș, fără excepție, poartă uniforme de fantasmă”²².

În 1906 a fost stabilită o nouă uniformă pentru poliție. Tunica era, de data aceasta, din postav negru la două rânduri de nasturi de alamă. Pentru prefecții din București, Iași, Craiova și Galați, pentru directorii prefecturii, inspectorii și polițaii de clasa I, gulerul era de catifea neagră brodată cu fir auriu, cu un model mai mult sau mai puțin complicat, în funcție de rang; subcomisarii aveau guler de postav cu un galon de aur iar comisarii, directorii prefecturilor de provincie și polițaii de clasele II și III aveau același guler dar cu stele la colțuri, de la una la trei, conform gradului. Pe umeri se purtau epoleții dreptunghiulari, din carton acoperit cu postav negru peste care era cusut un galon de fir auriu. Subcomisarii și polițaii de clasele III și II îl aveau simplu; comisarii aveau pe el o stea argintie iar directorii de provincie două; polițaii de clasa I, inspectorii, prefecții și directorul prefecturii bucureștene aveau epoletul integral din fir pe care, cel din urmă avea o stea, prefecții din orașele mari, două, iar cei din București și Iași, trei. Pantalonii erau de postav negru cu vîșuță tot neagră. Mantaua, de aceeași culoare, avea guler de catifea pentru rangurile superioare și de postav pentru cele inferioare; acesta putea fi înlocuit cu unul de astrahan. La ea se putea atașa o glugă. Pe cap se purta chipiu de postav negru cu banda de catifea tot neagră pe a cărei cusătură superioară avea un galon de fir auriu. În mare ținută, la chipiu se adăuga un pampon tricolor iar în jurul mijlocului se lega eșarfa de mătase tricoloră, menținută încă de la anterioarele reglementări. Un element nou este sabia de marină, cu teaca din piele și garnituri de alamă, pe care o primesc ofițerii de poliție; ea era prinsă, însă, de un centiron ca acela din armata de uscat, purtat pe sub tunică. (Până la acea dată, fuseseră în uz spadele ofițerilor de stat major). În cazul în care prefecții de poliție din București și Iași proveneau din armată ei urmau să poarte uniforma specifică armeei căreia aparțineau. Așa se explică faptul că unul dintre cei mai populari prefecți ai Capitalei, cneazul Dimitrie Moruzzi – ce a ocupat această funcție în mai multe rânduri, în 1888–1895, 1904–1907 și 1913²² – umbla îmbrăcat în uniformă sa de locotenent-colonel de Călărași. Petrecăreț și comunicativ, mereu cu țigara în colțul gurii și pus pe glume – deși riguros și corect în deciziile pe care le lua – cneazul era o apariție pitorească pe străzile orașului și un personaj simpatizat de populație.

Cu binecunoscuta-i pasiune pentru fast, pe 30 decembrie 1863, domnitorul Alexandru Ioan I legitimează ținutele de ceremonii și cele de ședințe ale magistraților Curții de Casație²³. Pentru opozații lui Cuza, acesta era un nou motiv de critică la adresa lipsei de simț al măsurii și a cheltuielilor inutile care se făceau sub administrația sa. Prințul Nicolae Suțu nota: „Mania imitării fără judecată n-a mers până acolo încât i-a împopoțonat pe judecătorii și procurorii noștri cu un costum dintre cele mai caraghioase, tolerat în alte țări dintr-o rutină desuetă, dar nicidecum dintr-o nevoie inerentă bunei administrări a justiției”²⁴” Departamentul de a fi caraghioasă, așa cum o caracteriza, cu răutate, prințul Suțu, uniformă era elegantă și chiar impunătoare, semănând mult cu modelul franțuzesc, așa cum remarca gazetarul Ulysse de Mersillac atunci când

²² *Prefecții poliției Capitalei 1859–1904*, Editura G.A. Tacid, Albert Baer, București, 1905; Ferparul cneazului Dimitrie Moruzzi, „Ilustrațiunea” no. 2–3–4/Februarie-Mart-April 1916, p. 27; Georgeta Penclă-Filitti – Moruzzi: *din satul Moruzanda în scaunele domnești de la București și Iași*, „Magazin Istoric” nr. 3 (360)/martie 1997

²³ *Decret pentru uniformă Curții de Casație*, în Const. Hamangiu – *Codul General al României, Legi uzuale 1860–1900*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1900, vol. II, p. 1365–1368

²⁴ *Memoriile Principelui Nicolae Suțu*, op. cit., p. 360

anunța înstituirea ei²⁵. Ținuta de ceremonii era compusă din frac de postav civit cu gulerul și manșetele din catifea neagră, brodate cu fir pe toată suprafața, la fel ca și pieptul, marginile și capacele buzunarelor de la spate. Primul președinte al Curții de Casație avea broderiile aurii, procurorul general le avea argintii, președinții de secțiuni aveau broderiile de la margini și de la capace mai subțiri iar membrii secțiunilor nu aveau deloc. Pantalonii erau de cașmir alb – la fel ca și vesta – și cu un lampas de fir. La brâu se purta spadă iar pe cap bicorn cu gansa din catifea brodată cu fir, un galon lat de mătase moarăță pe margine și bordată cu pene albe de struț. Primul grefier avea și el frac cu o mică ghirlandă de frunze de măslin și de stejar cusută la guler, la manșete și la capace iar la bicorn nu avea pene în vreme ce grefierii de secțiuni nu aveau broderie decât la guler. La ședințele obișnuite se îmbrăca o togă neagră cu mâneci largi căptușite cu mătase neagră, cu *cardinal* (fâșie de postav ce avea la capăt o bucată de blană albă de hermină) pe umărul stâng, jabou (numit și *freză*) alb la gât, din dantelă, și tocă din catifea neagră pe cap. La margine, toca avea un șnur de fir; președinții de secțiuni aveau în plus un galon de fir auriu iar primul președinte avea două galoane; procurorul general avea galoanele de fir argintiu iar procurorii secțiunilor aveau șnurul tot argintiu. Din ședințele plenare toga și toca erau de culoare roșie, cu toate tresele și galoanele în culoarea specifică rangului magistratului. Era, desigur, impresionantă o asemenea ședință în care întreaga Curte era îmbrăcată în roșu. În tabloul său de mari dimensiuni, intitulat *Constituantă*, Theodor Aman a plasat în ultimul plan dar exact în mijlocul compoziției pe magistrații de la Curtea de Casație care erau prezenți, în robele și cu tocile lor roșii, la depunerea jurământului de către tânărul principe Carol I de Hohenzollern. Chiar dacă se află într-o zonă mai umbră a sălii aceștia impun prin strălucirea veșmintelor și prin alura mândră cu care le poartă.

Printr-un nou decret din 29 decembrie 1864 au fost stipulate uniforme ce trebuiau îmbrăcate la tribunal, în timpul proceselor, de magistrați și de avocați²⁶. Toți purtau o robă neagră din merinos, cu mâneci largi, căptușite cu mătase neagră, cardinal la umărul stâng și freză albă la gât; în jurul mijlocului aveau o cingătoare de moar negru, care atârna în față până aproape de marginea de jos a robei iar pe cap se lua o tocă din catifea neagră. Pentru judecători aceasta avea pe margine un șnur de fir auriu, pentru președinții de tribunal se adăuga un galon de fir deasupra șnurului iar la președinții de Curți două galoane. Procurorul general avea galoanele și șnurul din fir argintiu iar cingătoarea era de moar roșu. Procurorii de secțiuni și membrii curților aveau cingătoarea albastră și, la tocă, un galon argintiu între două șnururi. Grefierii nu purtau tocă iar roba lor nu avea cardinal. Nici avocații nu aveau cardinal iar toca lor avea fundul pătrat.

Introducerea acestor ținute a creat nevoia specializării croitorilor în asemenea modele: la câteva zile după promulgarea decretului mai sus menționat un meșter din Capitală, probabil de origine franceză, D. Coulouvrin, își oferea serviciile, foarte tentante, tuturor amatorilor²⁷, iar în prima lună a anului următor, un alt meșter începea

²⁵ „La Voix de la Roumanie” no. 8 /14 Janvier 1864

²⁶ *Decret pentru uniforma magistraților și advocaților*, în Const. Hamangiu, *op. cit.*, vol. II, p. 1433–1434; Radu Rosetti – *Roba*, în *Eri...*, Editura Ziarului Universul, București, 1931, p. 205–206

²⁷ „Monitorul” no. 290/30 Decembrie 1864/11 Ianuarie 1865 – „În conformitate cu Decretul Domnesc care regulează costumul ce trebuie să poarte judecătorii Curților și Tribunalelor române, D. COULOUVRIN, CROITOR DIN CAPITALĂ (strada Mogoșoia, Casa Oteteleșanu) s'a însărcinat cu tot ce este necesar pentru Costumul Magistraților, formând o specialitate unică pentru această ramură a artii sale; prin urmare, este SINGUR în POZIȚIUNE d'a oferi, pe lângă cualitate și prețuri moderate a obiectelor, cele mai complicate asortimente de materii etc., promițând DD-lor Magistrați și Advocati, atât din Capitală cât și din provincie care'l vor onora cu comanda S-salc, să-și pună toată silințele spre deplina mulțumire a tuturor”.

să îi facă concurență primului la confecționarea robelor pentru „Domnii Judecători și Doftorii în Lege”²⁸.

Ne putem imagina cât de impozanți păreau, la tribunal, îmbrăcați în roba de avocați, unii dintre iluștri oameni de cultură ai României, precum Barbu Ștefănescu Delavrancea și Titu Maiorescu, care erau și celebri juriști pledanți în procese răsunătoare.

O uniformă specială au avut și agenții diplomatici ai României acreditați pe lângă marile puteri. Este probabil că modelul și ornamentele ei existaseră mai demult, încă din 1859, când prințul domnitor trimisese reprezentanții, pe Vasile Alecsandri și pe Costache Negri, la curțile europene și, respectiv, la Sublima Poartă, dar o legiferare nu apare decât în 1871²⁹. Aceasta se purta numai la ceremonii și recepții. Ca și celelalte uniforme de mare ținută din acea epocă, ea avea formă de frac din postav civit, cu guler și manșete de catifea neagră, brodate cu fir auriu. Pantalonii erau albi, de cașmir, cu lampas auriu. Bicornul avea gansa din catifea, cu broderii de fir și pene albe pe margine. Spada avea garda aurită, cu stema țării pe scoică și mânerul de sedef. Agentul diplomatic – funcția cea mai înaltă în acel moment – avea broderii și pe pieptul fracului, pe marginea de jos și în jurul cozilor ca și la spate, între nasturi, în forma unui ecuson. Primul secretar al agenției avea broderii doar la guler și la manșetă în rest ținuta fiind identică superiorului său. Secretarul al II-lea, atașatii și dragomanul aveau, la fel, broderii doar la guler și manșete, diferența făcându-se la pantaloni care erau civiți, cu lampas, și la bicorn care avea pene negre pe margine. În mare, aceste modele se păstrează până la al doilea război mondial, cu mici modificări și adăugiri; doar titulatura purtătorilor se schimbă odată cu dobândirea independenței. După spusele lui Ion Ghica, uniformele diplomaților și ale miniștrilor plenipotențari apar după războiul din 1877–1878³⁰.

O altă instituție care a beneficiat de uniformă proprie a fost poșta. În anul 1865 a fost legiferată uniforma Corpului Telegrafo-Poștal³¹ al cărei fond era, la fel ca în armată sau în instituțiile civile, civit iar culoarea distinctivă era vișiniul. Tunica, lungă până deasupra genunchiului, era închisă cu un rând de nasturi de alamă stanțați cu un corn peste care se suprapuneau patru fulgere, ceea ce reprezenta marca specialității. Diferența între diversele funcții se făcea prin broderiile de pe catifeaua vișinie de la guler și manșete: directorul general avea o ghirlandă groasă și o floare cu cinci fulgere; șeful contabilității și intendentul aveau două baghete și floarea cu cinci fulgere; șeful serviciului administrativ și controlorii principali, aceeași broderie ca precedenții dar cu patru fulgere; controlorii de clasa a II-a, trei fulgere; registratorul, o singură baghetă și floarea cu cinci fulgere; arhivarul la fel dar cu trei fulgere. Pantalonii erau civiți, cu două lampasuri de fir pentru director și cu ele de postav vișiniu pentru ceilalți iar bicornul avea penaj alb, rășfrânt (ca în vremea regulamentară) pentru cel dintâi și negru cu roșu, din pene amestecate, pentru subalterni. Toți purtau spadă cu centiron de fir. În mică ținută, la gulerul tunicii era brodat cornul cu fulgere pentru toate rangurile însă diferența se făcea prin galoanele și tresele plasate orizontal la manșetă, în același număr

²⁸ „Regenerațiunea” no.19/28 Ianuarie/9 Februarie 1865 – „În subscmnata magasic se primește poruncele pentru Robe ș.c.l. prescrise pentru Domnii Judecători și Doftorii în Lege. Prețuri cei mai moderate. /IOSIF SINGER / Croitor în colțu Podu Mogoșoaii și Lipsani Nr. 9”

²⁹ *Decret și regulament pentru fixarea costumului reprezentanților României în străinătate*, în Ioan M. Bujorcanu – *Apendice la Colecțiunea de Legiurile României, vechi și noi*, București, 1873, p. 10

³⁰ Ion Ghica – *Scrieri*, București, 1914, vol. II, p. 206

³¹ *Uniforma pentru Corpul Telegrafo-Poștal*, „Buletin Telegrafo-Poștal” no. 7/14 Februarie 1865, p. 49–51

ca și broderiile de la haina de ceremonie: directorul două galoane late, șeful contabilității și intendentul, un galon și patru trese, controlorii, galon cu trei trese, registratorii cinci trese, arhivarul trei trese. Pantalonii erau gri deschis cu două lampasuri vișinii iar șapca, tot vișinie cu bandă civit pe care era aplicat un galon de fir lat pentru director, două galoane mai înguste pentru subalternii săi și un singur galon pentru am ploașii de rând. Mantaua era de postav civit, cu glugă căptușită cu vișiniu și fără nici o altă distincție. Oficianții – adică telegrafiștii – aveau o singură baghetă în jurul gulerului și la manșete iar decorul din mijloc varia ca număr de fulgere, de la cinci la unu, în funcție de gradul funcționarului care cunoștea cinci trepte ierarhice. În mică ținută, la fel, pe manșetă se aflau tresele indicatoare de grad, între una și cinci. La conducătorii de linii nu exista decât mică ținută, foarte simplă, cu semnul corpului din metal galben prins la colțurile gulerului și galoane de mătase la manșetă iar șapca fără galon; pe vreme urâtă, șapca era de mușama. Căpitanii de poștă aveau uniforma întocmai ca aceea a conducătorilor de clasa a II-a, cu două galoane la manșetă.

În 1871 este dat un nou regulament pentru ținutele Corpului Telegrafo-Poștal care aduce câteva modificări minore, fără a schimba culoarea și însemnele specifice³². Astfel, tunică se scurta și rămânea a fi purtată exclusiv în mare ținută iar pentru zilele de lucru și în serviciu se folosea o bluză din postav civit cu guler și manșete vișinii cu broderii de fir auriu în același model și cu aceleași diferențe ale gradelor la fel ca înainte. Bicornul – însă nu cu penaj, ca în perioada anterioară, ci doar cu o bordură din pene negre de struț – rămânea numai pentru directorul general, în mare ținută; toți ceilalți funcționari, indiferent de rang, purtau chipiu de forma și cu însemnele de grad la fel ca în armată, prin trese și galoane de fir aplicate pe banda de catifea vișinie și pe calota de postav civit. În față, sub cocardă, în locul cifrului domnesc era cornul cu fulgere, specific corpului. Pentru iarnă a fost introdusă o *cabană* (manta scurtă) din postav civit, închisă pe piept cu brandenburguri și nasturi în formă de olivă și cu o glugă terminată în vârf cu un ciucure – amintire a burnusului din decenii precedent.

O uniformă deosebită – de fapt, reglementarea unui costum popular – aveau surugiii. Încă de la începutul veacului al XIX-lea, acești bravi conducători ai căruței de poștă, călări pe calul lătuș, impresionaseră pe toți aceia care călătoriseră cu acel vehicul, precar dar eficient, prin măiestria cu care mânau caii, doar prin strigăte, prin dexteritatea, ingeniozitatea și rapiditatea cu care reparau orice stricăciune survenită pe parcurs, prin curajul și devotamentul lor, politețea și curtoazia față de călători și, mai ales, prin veșmintele lor ciudate și pitorești. Trecând prin Moldova înainte de 1848, inginerul francez Xaier Hommaire de Hell îi compara pe surugii cu „niște mușchetari cu armele la îndemână” și-și arăta admirația pentru portul lor spunând că „sunt unici în abilitate și pitorească dezinvoltură cu nenumăratele lor panglici la pălăriile largi și cu broderiile întregului costum, în special al cizmelor ornamentate”³³. Memorialistul confundase jambierele de aba groasă, înflorate la fel ca întregul costum, cu care își acopereau cizmele cu însăși acele încălțări. Dar această eroare avea prea puțină importanță atunci când le făcea surugiiilor un portret atât de măgulitor.

³² *Regulamentul și descrierea uniformei Corpului Telegrafo-Poștal*, în Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 53–55

³³ Xavier Hommaire de Hell et Jules Laurens – *Les côtes occidentales de la mer Noire et la Moldavie*, „L'Illustration” no. 551/17 Septembrie 1853, p. 187

Regulamentul era destul de sumar în descrierea uniformei surugiești atât în 1865³⁴ cât și în 1868³⁵ și nu apărea stipulat alături de celelalte uniforme poștale ci în cadrul unor instrucțiuni pentru conducătorii de diligențe sau pentru condițiile de dare în întrepriză a poștelor cu cai. Aceasta era compusă dintr-un „minteana albă cu șireturi” – cu alte cuvinte cusut cu arnici – ȋfari la fel decorați, brău roșu, cizme înalte și pălărie neagră, rotundă, cu boruri mari și panglici tricolore, vara, sau căciula scundă, oltenască, de oaie neagră, iarna. Ambele acoperăminte de cap aveau în față o placă galbenă, de alamă, pe care era scris numele poștei de proveniență și numărul matricol al purtătorului. Pe vremea rece se înveleau într-o gheabă cafenie, cu glugă. Acest costum era completat de „biciul de curea” pe care trebuiau să-l aibă totdeauna cu ei. Un articol din regulamentul din 1865 prevedea obligativitatea acestor angajați ai poștei de a purta uniforma în timpul serviciului și de a nu le murdări: „Surugii sunt datori a fi tot timpul curat îmbrăcați și a nu porni la drum decât în hainele hotărâte prin Domneasca Poruncă”. În 1868, cădea în sarcina antreprenorilor să se îngrijească de ținuta angajaților lor: „D-nii concesionari sunt ținuti ca la orice pornire de cursă a postilionilor, aceștia să fie totdeauna bine îmbrăcați și cât se va putea mai curați”.

Căpetenia surugiilor se numea ceaș. El avea aceeași vestimentație ca și subalternii săi doar că, pe pălărie sau pe căciulă avea marca Serviciului Telegrafic-Poștal, cornul cu fulgere. El trebuia să controleze atelajele și pe cei care le conduceau, să păstreze curățenia poștelor și să-i povățuiască pe surugii înaintea plecării în cursă. Pentru sârguință și bună purtare ceașul era recompensat de guvern, la zile de sărbătoare, precum 24 Ianuarie sau Sf. Alexandru, onomastica domnitorului, cu bani sau haine. Ceașul era un personaj la fel de pitoresc ca și surugiul. Evocând timpurile de altădată, când nu erau nici „haine nemțești, nici drumuri de fier nemțești”, un autor ce semna cu monograma M., îi consacră ceașului un frumos portret la rubrica *Figuri dispărute* a ziarului „Resboiul” din 1878³⁶.

Motivistica ornamentației costumului de surugiu devenit uniformă era prea bine cunoscută în epocă pentru a mai fi date indicații în privința ei. Ea se baza pe spirale recurente și meandre, coarcele berbecului și stilizări fitomorfe, migălos cusute cu arnici și suitaș roșu, galben, negru, uneori verde și albastru. Pantalonii erau de tipul *poturilor* pandurești, largi pe șolduri și strâmți la glezne, pentru a fi vârați cu ușurință în cizme. Peste cizme erau prinse jambiere din același material ca și pantalonii și cu același decor, astfel că păreau o continuare firească a părții de sus; ele se evazuau la bază, rotunjindu-se înspre spate și terminându-se în unghi ascuțit în față. Costumul era atât de împodobit încât, pe bună dreptate, D. Teleor – un nostalgic al vremurilor apuse – putea să spună că surugiul era „îmbrăcat numai în flori”³⁷.

Un alt admirator al surugiilor și al veșmintelor colorate ale acestora a fost Ulysse de Marsillac. El a scris adesea, cu simpatie și admirație, despre acești centauri moderni și a luat atitudine fermă atunci când, prin 1863, un administrator mărginit propusese să le modifice uniforma pentru a se alinia modei europene: „De amorul artei, păstrați strigătele surugiilor. Păstrați-le, de asemenea, costumul. Nu îi împoțonați cu fracul

³⁴ Instrucții pentru conductorii de diligențe, cariole sau malle-poste, „Buletin Telegrafo-Poștal” no. 12/12 Martie 1865, p. 160

³⁵ Condițiuni pentru antreprisuirea poștelor, „Buletin Telegrafo-Poștal” no. 4/27 Ianuarie 1865, p. 27; Condițiuni pentru darea în antrepriză cu brevete nesubvenționate a poștelor de cai pe termen de 21 ani, cu începere de la 1 Mai 1868, „Telegraful și Poșta” no. 1/1 Ianuarie 1868, p. 3

³⁶ M. – Căușul, „Resboiul” no. 272/22 Aprilie 1878

³⁷ D. Teleor – Bucureștii acum cincizeci de ani, în *Sonete patriarhale, scene și portrete*, Editura Minerva, București, 1981, p. 342

strâmt și ridicol al greilor noștri poștalioni. Lăsați-le căciula, acest acoperământ de cap pitoresc și comod, de sub care ies, ca niște grele stalactite, valuri de păr pe care nici pieptenul, nici foarfecile nu-l ating vreodată; lăsați-le pantalonii *à la uvav* de lână cafenie sau albă, cu găitane negre în sfârșit, lăsați-le aceste aluri care nu sunt lipsite de grație și de mândrie și pe care un pictor sau un poet le admiră cu pasiune”³⁸.

Cu toate că suferise și el, ca și alții, de zdruncinăturile căruței de poștă – acest „echipaj satanic” cum îl numea Thibault Lefebvre³⁹ ale cărui hurducături ar pondera, după spusele lui Dimitrie Ralet, orice fluturări ale imaginației și orice dispoziție pentru poezie sau pentru elocință politică⁴⁰ – gazetarul francez îi iubea, fără rezervă, pe surugii și ori de câte ori i se oferea prilejul le prezenta aspectul exterior și obiceiurile în paginile periodicelor de limbă franceză din București al căror editor și aproape singur publicist era. Într-unul dintre aceste articole revenea asupra neinspiratului proiect de schimbare a uniformei acestora, din fericire neadoptat, profitând de ocazie pentru a comenta ținuta și modul ingenios de a-și conduce atelajul, prin strigăte și nu prin lovituri de bici: „Sunt curioși de observat acești poștalioni români și era o stranie idee a unui pretins reorganizator care dorea să le îndepărteze aspectul național pentru a-i transforma în poștalioni francezi. Costumul lor se compune dintr-o vestă, un pantalon și jambiere de lână albă sau brună, abundant găitănate cu roșu și albastru. O cingătoare îngustă, cusută cu mărgelile albe, le înconjoară mijlocul de douăzeci sau treizeci de ori. Niște jartiere decorate cu mărgelile și ciucuri de lână, niște pantofi de piele fără tocuri, o bonetă scundă din blană de miel sau un mare sombrero de fetru negru garnisit cu lungi panglici în culori vii completează acest costum mai mult ciudat decât grațios. Pentru a-și însufleți căii surugii folosesc rar biciul. Ei se mulțumesc a scoate strigăte cu totul sălbatic. Este mai întâi o notă foarte ascutită pe care el apasă cu putere, apoi un fel de tremolo care se termină cu un fel de lung suspin. Noaptea, când auzi aceste strigăte în singurătatea câmpului sau repetate de ecourile munților, și când te simți purtat într-o cursă vijelioasă, în galop întins, de cai înnebuniți, este un lucru impresionant și straniu, mai asemănător visului decât realității. În timpul iernii, urletele lupilor acompaniază câteodată strigătele surugilor; ochii lor strălucesc în zăpadă și boturile surescitate suflă turbate în urma căruței”⁴¹. Ulysse de Marsillac relatează, cu umor, cum decurgea o călătorie în șubreda căruța de poștă: „Imaginați-vă o cutie trapezoidală de lemn, fără un cui, fără o ferecătură; câteva cepuri de lemn le țin locul. Această cutie era așezată pe patru roți mici, poligonale. Era umplută cu fân. Marele lux era de a avea mult fân. Pacientul se chircește în fân și se prinde bine de loitre iar patru cai urâți, piperniciți dar neobosiți, mișcă din loc șubredul vehicul care saltă peste pietrele străzilor, peste asperitățile drumurilor, peste rădăcinile de pe pârlăoagă, peste fâgașe, peste podurile de lemn făcute de țărani și care consideră dintr-un braț de pomi puțin ciopliți aruncat de-a curmezișul unui râu. În primul moment ești năucit, capul ți se învârteste, întregul corp caută un echilibru pe care nu îl găsește. La capătul unei ore o durere puternică îți cuprinde șalele, măruntaiele ți se răsucesc. Dacă lucrul durează două ore începi să îți amintești, vag, de torturile din Evul Mediu și, ca un divertisment alinător, ai cere să fi întins pe șevalet sau să înghiți plumb topit. Nu se moare totdeauna după acest supliciu. Atunci, torționarul, vreau să zic

³⁸ U.M. [Ulysse de Marsillac] – *De Bucarest à Giurvego et retour*, „La Voix de la Roumanie” no. 29/11 Iun 1863

³⁹ N. Iorga – *Istoria românilor prin călători*, Editura Eminescu, București, MDCCCCLXXXI, p. 572

⁴⁰ Dimitrie Ralet – *Droșcomania*, în *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopol*, Editura Minerva, București, 1979, p. 269 – „(...) Hurducătura ci împrăstie idilele autorului sumet, stinge imaginația poetului exaltat, sfarmă principiile demagogului limbut (...)”

⁴¹ U.M. Ulysse de Marsillac – *Causeries*, „Le Moniteur Roumain” no. 44/12 Mai 1869

surugiul (...) vine la dumneavoastră cu un dulce surâs și, anunțându-vă că ați ajuns, vă cere un bacșiș. Ar fi bine să îi dați. Nu ne povestește, oare, istoria, că hainele supliciatului aparțineau călăului⁴²?”

Surugiii erau niște adevărate personaje literare, demne de condeiul unor mari romancieri sau dramaturgi. Alecu Russo remarcase acest lucru și spera că se va găsi cineva care să scrie despre ei așa cum se cuvenea: „De mult era de când doream să încerc și eu caii de poștă, despre carii atâta s-a vorbit. Cu prilejul acesta mă încredințați că caii sunt buni și că *surugiii nu și-au furat buna lor reputație*. Totdeauna am gândit și am spus că *surugiii noștri merită a avea o istorie a lor, și eu trag nădejde că va veni ziua când se va scrie «Fiziologia surugiului»*, precum s-a scris aceea a unui mare număr de chipuri mai puțin interesante și mult mai interesante. Mi-a dat în gând să-i pun pe scenă... Câte ar mai zice ei despre persoanele ce au purtat cu olacul⁴³!” (subl. A.S.I.)

Datorită alurei lor mândre și curajoase și a veșmintelor colorate, surugiii au fost modelele preferate ale fotografiilor epocii: Carol Szathmari, Franz Duschek și Carl Schäffer i-au pozat de mai multe ori în studiourile lor, uneori aranjate în așa fel încât să amintească de un releu de poștă (așa cum proceda, de obicei, primul dintre ei). De altfel, Szathmari prelua de multe ori sugestiile fotografiei în desenele sale – pe lângă alte tipuri pitorești selectate din popor, maestrul bucureștean a realizat o schiță în creion după fotografia unui surugiu care stătea lângă un gard de nuiele ce făcea parte din scenografia specifică a atelierului⁴⁴.

Vestimentația surugiiilor a reprezentat cea mai frumoasă și mai originală uniformă românească din toate timpurile, alături de cea a dorobanților din armata teritorială. Ea era atât de caracteristică pentru ținuturile noastre încât mult după ce poșta cu cai dispăruse înlocuită de drumul de fier, unii boieri o adoptaseră drept costumație pentru vizitii lor de la moșie sau de la reședința din oraș. Chiar în primele trei-patru decenii ale secolului XX unii le mai foloseau, ca amintire a vremurilor patriarhale și a parfumului de epocă pe care îl suscita un echipaj condus de surugii. La prăvăliile de pe Lipscani se puteau vedea, aninate pe umerase, asemenea costume de gata ce stăteau la dispoziția celor ce doreau să le achiziționeze.

În 1869 a fost dată în folosință prima cale ferată pe ruta București–Giurgiu. Cei care deserveau serviciul căilor ferate au primit și ei o uniformă, în 1877, care avea fondul într-o culoare mai specială, neîntâlnită până la acea dată: negru-verde, cu alte cuvinte, negru cu tente verzui. Tunica, lungă până deasupra genunchiului, avea gulerul și manșetele din catifea neagră și se închidea la două rânduri de nasturi care, pentru ingineri erau din metal galben iar pentru conductori din metal alb. Toate paspoalele erau verde deschis. Pantalonii erau de postav civit cu vipușcă verde. Pe umeri aveau epoleți de catifea neagră cu stelute albe pentru controlori și galbene pentru ingineri, în număr de la una la trei, în funcție de rang (controlor, respectiv, inginer clasa III-a o stea, clasa a II-a două stele și clasa I trei stele). Inginerul șef clasa a II-a sau clasa I avea una și, respectiv, două stele și un galon auriu la guler și manșete, iar inspectorul general avea trei stele și galon dublu lat. Vara se purta o tunică de pânză albă. Pe cap aveau o șapcă asemănătoare cu aceea de marină, cu bandă de catifea neagră și cocardă tricoloră în față. La brâu aveau încinsă spadă⁴⁵.

⁴² *Idem* – *Echos de Bucarest*, „Le Journal de Bucarest” no. 175/25 Avril 1872

⁴³ Alecu Russo – *Soveja* (Ziarul unui exilat politic la 1846), în *Cântarea României*, Editura Minerva, București, 1983, p. 197

⁴⁴ Adrian-Silvan Ionescu – *Artă și document*, Editura Meridiane, București, 1990, p. 200, fig. 80

⁴⁵ „Monitorul Oficial al României” no. 146/29 Iunie/11 Iulie 1877, p. 4157–4158; *Le nouveau costume des ingénieurs et conducteurs du service des chemins de fer*, „L'Orient” no. 29/30 Juin/12 Juillet 1877

Peste douăzeci de ani a fost reglementată o nouă ținută pentru personalul inferior al căilor ferate și al poștei. Nuanța tunicii a împrumutat-o pe cea civilă a armatei și tot ca la militari poalele s-au scurtat. Se închidea la două rânduri de nasturi cu emblema corpului: o roată înaripată. Gulerul era răsfrânt și, pe ambele colțuri avea stele, de la una la trei, în funcție de rangul conductorului. Paspoalele erau vișinii. Pantaloni ser cu vîșușcă vișinie. Mantaua era civilă. Pentru timpul cald aveau prevăzută tunică și pantaloni de dril alb cu petlițe vișinii pe guler și, pe ele, așezate steluțe. Șapca era tot civilă, cu emblema corpului, din alamă, în față. Constructorii și șefii cantonierilor aveau aceeași uniformă cu singura deosebire că la șapcă aveau bandă vișinie pe care erau aplicate trese, de la una la trei, după grad. Șefii factorilor poștali aveau tunică civilă la un singur rând de nasturi invizibili, cu buzunare la piept, cu capace acolodate și paspoalate cu vișiniu. Pe colțurile gulerului răsfrânt era prinsă emblema corpului, un corn. Mantaua era gri închis, cu paspoale în nuanța specifică și prevăzută cu glugă. Șapca era integral civilă, paspoalată cu vișiniu, cu calota tare având pe ea cocarda tricoloră iar pe bandă însemnul corpului, din alamă. Factorii simpli aveau aceeași uniformă doar că, pe banda șepcii era scris, cu litere de alamă, „poștă” sau „Telegraf”, în funcție de serviciul pe care îl făceau iar dacă le îndeplineau pe amândouă erau doar inițialele P.T. Pe colțurile gulerului era aplicat numărul de ordine al factorului și, dacă făcea ambele servicii, pe unul era inițiala P iar pe celălalt T. Factorii rurali aveau pe calota inițialele P.R. din metal iar pe bandă numărul circumscripției din care făceau parte, centrat pe un corn din metal galben. Același număr apărea și pe fiecare colț al gulerului, sub inițialele P. și R.

Cantonierii aveau cea mai simplă uniformă: căciulă de miel, tunică de postav ser, cu nasturi ascunși și nepaspoalată, pantaloni la fel, vară bluză și pantaloni de pânză albastră și pălărie de pai sau păslă cu emblema corpului, din alamă⁴⁶.

Ulterior, conductorii aveau să primească un alt model de epolet împletit din tresă de fir păstrând aceeași distincție a gradelor. În anii treizeci ai veacului XX uniforma ceferiștilor se schimbese foarte puțin: era la un singur rând, avea buzunare neacolodate la piept, roata înaripată pe guler și brodată pe calota șepcii și cifrul regal, din metal, pe bandă.

*

Cu nimic mai puțin spectaculoase și elegante decât ținutele militare, uniforme civile – inspirate, în majoritatea cazurilor, de modele similare occidentale – au avut importanța lor în România epocii moderne evidențiind reprezentanții anumitor specialități și funcții oficiale ce trebuiau respectați și contribuind la fastul unor ceremonii.

SUMMARY

Civilian Uniforms in Modern Romania

According to the Occidental system, the Romanian dignitaries and employees in the administrative and judiciary system also wore uniforms. The article deals with the various such uniforms, with the significations involved.

No less spectacular or elegant than the military uniforms, the civilian office-clothes inspired, most of them, from similar Occidental models – had their special importance in modern Romania, pointing out the importance of several functions and institutions and contributing in the pomp of some ceremonies.

⁴⁶ *Regulament pentru uniformarea personalului inferior telegrafo-poștal*, „Monitorul Oficial” no. 210/19 (31) Decembrie 1897, p. 7161

Ion Bălăceanu, prefect al poliției Capitalei 1876 foto
F. Vuagnat, Geneva, Biblioteca Academiei Române
(în continuare B.A.R.)

Prefect de poliție în uniformă model 1869, foto Urlaky,
Ploiești, colecția autorului

Barbu Slătineanu, magistrat la Curtea de Casație, în ținută de ceremonie, model 1863, foto W. Wollenteit, București, Biblioteca Națională

Magistrat la Curtea de Casație în ținută de ceremonie, model 1863, foto J. Marie, București, colecția autorului

Magistrat la Curtea de Casație în ținută de ceremonie, model 1863, foto J. Marie, București, colecție particulară www.muzeulbucurestiului.ro / www.cineclor.ro, București, B.A.R.

Alexandru Lăzărescu, magistrat la Curtea de Casație, în ținută de ceremonie, model 1863, foto Franz

Gheorghe N. Raicoviceanu, consilier la Curtea de Casație, în ținută pentru ședințe plenare, cu robă, roșie, atelier fotografic necunoscut, circa 1910, colecția autorului

Oficiant clasa a V-a al Corpului Telegrafo-Poștal, mică ținută, model 1865, atelier fotografic necunoscut, Muzeul Municipiului București

Controlor clasa a II-a în Corpul Telegrafo-Poștal, marcă ținută, model 1865, foto M. Wolf, Galați, colecția autorului www.muzeulbucurestiului.ro, www.cimec.ro

Oficiant clasa a V-a al Corpului Telegrafo-Poștal, mică ținută, model 1865, foto Franz Duscher, București, Muzeul Militar Național

Șef de stație Telegrafo-Poștală clasa a IV-a, mică ținută, model 1865, atelier fotografic necunoscut, Muzeul Municipiului București

Șef de Stație Telegrafo-Poștală clasa a II-a cu tunică de mare ținută dar șapcă de mică ținută, model 1865, atelier fotografic necunoscut, Muzeul Municipiului București

Ioan Niculescui, telegrafist al palatului domnesc, 1865, atelier fotografic necunoscut, colecție particulară

Surugiu, foto Carol Szathmari, București, B.A.R.

Surugiu, foto Carl Schäffer, Herculane, Biblioteca Națională

Surugiu, foto Carol Szathmari, București, B.A.R.

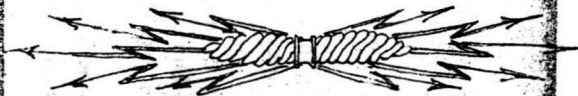

Reiser

BUCUREȘCI
23, CALEA VICTORIEI, 23

Doi surugii încadrând pe purtătorul banierii breslei lor cu care defilaseră în parada carilor alegorice pe 10 Mai 1881, cu ocazia încoronării regelui Carol I, foto www.Dimitrie.ro, București, colecție particulară

Commissiōe da Paridade de telegramas-postais 1917

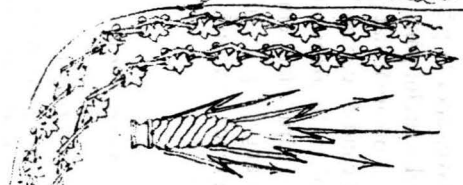
• Mon $4\frac{1}{2}$

Maras compunctus pector.
guleri de sinuifera

gni r

с. 204 № 2

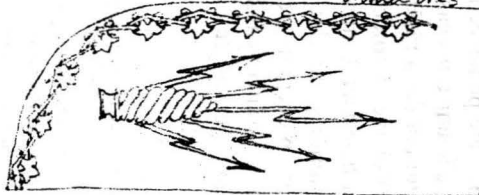

anăni

centro offidente
de classe a 14

Model №23

pentru officianți
de clasă a I.

Broderiile de la gulerul și manșetele funcționarilor Corpului Telegrafo-Poștal, model 1865